

ROBERTAS PUKENIS

Vytauto Didžiojo universitetas

TEOLOGŲ MISIJA ŠIANDIENINIAME GLOBALIZUOTAME PASAULYJE IR SEKULIARIZUOTOJE VISUOMENĖJE

The Mission of Today's Theologian in a Globalized World and a Secularized Society

SUMMARY

This article tries to perceive how secularization spreads in a legal state and in the European Union. The author states that when a legal state begins to violate the life issues, the state ceases to form a democratically healthy society. Secularization is a process in which a person tries to "escape" from religious influence in the society and to leave religion in "a private corner". The author proves that the supreme escape from the influence of God used to be in the philosophy of Nietzsche, when God was "killed." This philosophy was espoused by Hitler, and Europe was "liberated in the best way" from Christian influence by deaths of millions. By immense historical indicators the author proves how both atheistic ideologies of Nazism and Marxist-Leninism cooperated until the very beginning of the Second World War. In one word, secularization has no limits. Secularization can become very dangerous in certain circumstances. The rejection of belief in a society inclines towards a denial of God. The laws of European Union concerning the family, birth and religion already abuse the right of birth. The article tries to show the point of view of the Holy See in the future of the European Union and the theologian's mission in a globalized world.

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje, remiantis teisiniu metodu, pabandyta suvokti, kaip plinta sekularizacija teisinėje valstybėje ir Europos Sąjungoje. Autorius teigia, kad teisinė valstybė, kol nepažeidžia prigimtinių dėsnių šeimos, gyvybės klausimais, tol formuoja tik demokratiškai sveiką visuomenę. Sekularizacija tai procesas, kai žmogus bando „išsivaduoti“ iš religinės įtakos visuomenėje, bet palieka religiją „privačiame kamputyje“.

RAKTAŽODŽIAI: teologai, globalizuotas pasaulis, sekularizuota visuomenė, demokratija, religija, teisė.

KEY WORDS: theologian's, globalised world, secularized society, democracy, religion, law.

Autorius drąsiai teigia, kad pats aukščiausias išsivadavimas iš Dievo įtakos buvo Nyčės filosofijoje, nužudžius Dievą. Šį filosofą perėmė Hitleris ir buvo Europa „geriausiai išvaduota“ iš krikščioniškos įtakos milijonų žmonių mirtimi. Straipsnyje gausiais istoriniais faktais pagrindžiama, kaip abi ideologijos, atmetusios Dievą – tai Sovietinės Rusijos leninizmas-marksizmas – bendradarbiavo su nacizmu iki pat II pasaulinio karo. Sekuliarizacija tam tikromis aplinkybėmis gali tapti labai pavojinga. Tikėjimo atmetimas visuomenėje eina prie Dievo neigimo. Europos Sąjungos įstatymai šeimos, gyvybės ir religijos viešojo praktikoje kertasi su žmogaus laisvu apsisprendimu, eina prieš prigimtinę teisę. Straipsnyje atskleistas Šv. Sosto požiūris į Europos ateitį ir teologų misija globalizuotame pasaulyje.

GLOBALIZACIJA IR TEOLOGIJA

Žodinis globalizacijos apibūdinimas: tai „procesas, reiškiny, vykstantis socialinėje plotmėje, apimantis pačias įvairiausias visuomenės, valstybės bei kitų socialinių darinių veiklos sritis, jų aplinką, pasireiškiantis tarpusavio ryšių intensyvėjimu, judėjimu bei kitomis charakteristikomis viso pasaulio mastu. Pagal sritis, kuriose pasireiškia globalizacija, gali būti išskiriama: ekonominė, kultūrinė, politinė, socialinė ir informacinė globalizacija“¹. Kitaip tariant, žmonija vis labiau tampa tarpusavyje sujungta. Išsiplečia ryšiai, išeidami už nacionalinės valstybės ribų. Vyriausybės, ekonominės institucijos apima keliolika valstybių, pereidamos iš valstybių sandraugos federacinės valstybės link. 1950 m. gegužės 9 d. Prancūzijos užsienio reikalų ministras Robertas Šumanas pateikė Prancūzijos ir Vokietijos Federacinės Respublikos ekonominės sąjungos projektą. Šis švento gyvenimo politikas, kuriam dabar yra užvesta kanonizacijos byla, davė pradžia ES gimimui. Didis Italijos politikas, buvęs premjeras Karlo de Gaspari, irgi daug nusipelnęs Europos tautų vienybei, gali būti paskelbtas šventuoju. Šiandien ES vienija 27 valstybes ir turi virš 500 milijonų gyventojų.

Tai nauja tautų sąjunga, kokios dar neturėjo pasaulio istorija. Kuriamą bendrą užsienio politiką, sukurta bendra ekonominė zona, valstybės vis labiau susivienija, bet valstybės ES narės vis dar išsaugo savo suverenitetą. ES yra ryškiausias XXI a. globalizacijos pavyzdys. Politiniu ir ekonominiu požiūriu jis yra neišvengiamai būtinas. Svarbiausia ne tik ekonominės jungtys, bet laisvos visuomenės sukūrimas tautų šeimoje, kurioje žmonės jungia ta pati dvasia, tie patys gėrio, laisvės, ekonominės gerovės siekiai – ta pati kultūrinė erdvė. Kad žmogus jaustų dvasinę laisvę, galėtų laisvai gyventi, kurti, reikšti mintis, pasirinkti tikėjimą arba netikėjimą.

Nors pasaulis ir globalizuotas, bet kiekvienas žmogus pirmiausia išvysta savo tėviškę arba gimtąjį miestą, vaikystės gatvę. Pasaulio suvokimas, meilė žmonijai prasideda savo Tėvynėje per gimtąją kalbą, istoriją, papročius, religiją. Puoselėjant, stebint ir analizuojant savos valstybės žmonių kultūrą, meną, tikėjimą, ugdamas jų dvasingumą, galima geriau suvokti pasaulio problemas ir būti dar geresniu Europos arba pasaulio piliečiu.

Nagrinėdami Kristaus gyvenimą, pastebėsime, kad krikščioniškas tikėjimas stiprina patriotizmą. Jėzus parodė gra-

žiausią Tėvynės meilės pavyzdį, kai verkė dėl Jeruzalės, kad „neliks akmens ant akmens“ (Lk 21,6). Jėzus atėjo pirmiau gelbėti pražuvusias Izraelio avis. Marija irgi sielvartavo dėl Izraelio išlikimo giesmėje „Magnificat“: „Jis ištiesė pagalbos ranką savo tarnui Izraeliui“ (Lk 1,54).

Katalikų Bažnyčia, išplitusi visame pasaulyje, apimanti tuo pačiu tikėjimo turiniu, viena centralizuota vadovybe, tomis pačiomis išganymo priemonėmis (sakramentais ir Evangelija), irgi tam tikra prasme yra viena iš globalizuotų institucijų. Pats žodis katalikas iš gr. kalbos žodžio, reiškiančio visuotinumą. Savo pašaukimu Bažnyčia irgi yra visuotinė. Kristus, prieš įžengdamas į Dangų, įsakė savo mokiniams: „tad eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones, krikštydami juos vardan Tėvo...“ (Mt 28,19) „Eikite į visą pasaulį ir skelbkite Evangeliją visai kūrinijai“ (Mk 16,15). Tad iš vienos pusės Evangelija formuoja žmogų, ištikimą savo tautai, ir drauge meilės įsakymo dvasioje – atsivėrusį kitų tautų kultūriniam paveldui, gerbiantį kito žmogaus savitumą, jo papročius.

Teologų samprotavimuose vis dažniau girdimi nauji akcentai: būti kataliku reiškia drauge puoselėti mintį, kad kiekvienas žmogus, kiekviena tauta yra Dievo sukurta, visi mes esame prieš Dievą lygūs ir todėl jie yra mūsų broliai ir seserys. O Europos tautų tikėjimo šaknis yra bendros krikščioniškoje Europos dvasioje². Todėl Bažnyčia ir skatina, kad kiekviena tauta išsaugotų savo kultūrinį paveldą, tradicijas ir žinotų savo istoriją. Šitoje plotmėje yra didelė dirva pasireikšti teologams, skleidžiant tikėjimą nacionaliniame kultūros kontekste, kaip Jonas Paulius II sakė *inculturizzazione della fede*.

Visas Jono Pauliaus II mokslas rėmėsi šia logika. Bažnyčios vadovas, atvykęs į kitą valstybę, pagerbdavo vietinių tautų papročius, netgi šventiniai sveikinimai *urbi et orbe* (miestui ir pasauliui) skambėdavo beveik visomis pasaulio kalbomis, neapsiribodavo oficialiomis lotynų, italų arba anglų kalbomis. Bažnyčia yra tautų lūkesčių puoselėtoja. Bažnyčia tapo tautų laisvės ir nepriklausomybės išsipildančia viltimi. Vykstant globalizacijai, Bažnyčia jai priešina irgi globalizuotą kovą už socialinę pažangą, tautų laisvę, žmonių teises ir rasinę lygybę. Apibendrintai tariant, tarp daugelio Bažnyčios veiksmų yra „trečias faktorius bendroje veikloje už Europos vienybę, geresnis žmonių tarpusavio pažinimas ir skirtingų kultūrų, įvairiausių tautų per žmonių kontaktus vis platesnis jų suartėjimas“³.

Jonas Paulius II pritarė idėjai, kad susivieniję krikščionys galėtų suvienyti ir Europą nuo Atlanto iki Uralo. Kokia plati atsiveria mokslinių studijų erdvė teologams, remiantis Šv. Sosto *magisteriumu* (mokymu). Tad globalizacija iš esmės netrukdo evangelizacijai, tačiau globalizacija, sukurta sekuliarizuoto žmogaus arba žmogaus be sąžinės, be tikėjimo, kurio tikslas tik materialinės vertybės, išprovokuoja ekonominius socialinius konfliktus tarp tautų ir grupių. Tai pabrėžia dabartinis Bažnyčios vadovas Benediktas XVI: „Konfliktai dėl ekonominio viešpatavimo, pasipelnymas iš energinių, vandens ir pirminės žaliavos resursų, apsunkina darbą tų, kurie visuose lygiuose stengiasi sukurti teisingą ir solidarų pasaulį. Mums reikia didelės vilties, kuri leistų naudotis bendruoju gėriu visiems, o ne prabangos mažumai ir skurdo daugumai“⁴.

Globalizacija kitu požiūriu nesiderina su socialine gerove ir taip pat kelia pavojų tautiniam tapatumui. Išvadai tinka Lietuvos Rektorių konferencijos, pasirašytos su Lietuvos Vyskupų konferencija, memorandumas, kuriame teigiama: „pripažindamos krikščionišką Europos universitetų ištaką; autonomiją ir akademinę laisvę kaip šimtmečiais įtvirtintą universitetų tapatumą; globalizacijos procesų pavojų tautiniam ir kultūriniam

identitetui, sutaria, kad išsilavinimas yra visuotinė vertybė, lemianti valstybės ateitį, todėl būtina sudaryti sąlygas kiekvienam visuomenės nariui tobulėti kaip asmenybei nepriklausomai nuo turinės ar socialinės padėties, tautybės ar religijos“⁵. Globalizacija ir tautiškumas jau būtų kas kita, bet ir pirmuoju analitiniu žvilgsniu apžvelgus situaciją, galima teigti, kad globalizacija nėra sekuliarizacijos šaltinis ir bazė.

SEKULIARIZACIJA IR TEOLOGIJA

Tarptautinis žodynas pateikia tris sekuliarizacijos reikšmes: 1. „ko nors priklausančio bažnyčiai, dvasininkams ar esančio jų žinioje, perdavimas valstybės pasauliečių dispozicijai; 2. dvasininko perėjimas į pasauliečius; 3. veiklos, kūrybos, galvosenos išsivadavimas iš bažnytinės įtakos“⁶. Wikipendijos žodyne sekuliarizacija apibrėžiama (pranc. *secularisation* < lot. *saecularis* – pasaulietiškas) taip: „turto, žemių, įstaigų, privilegijų atėmimas iš Bažnyčios ir jų perdavimas pasaulietinei valdžiai, visuomenei“⁷.

Lietuvoje sovietiniai metai nualino Bažnyčios „dirvą“, palikdami dalį uždarytų bažnyčių, sunaikintas religines institucijas, tokias kaip *Caritas*, šeimos, katechetikos centrus, uždraustą ir sunaikintą krikščionišką literatūrą. Kas trečias kunigas buvo išstremtas į Sibirą arba nužudytas. Išretintos kunigų ir katalikų intelektualų gretos pakirto Bažnyčios sugebėjimą efektyviai įveikti visuomenės iššūkius. Tai buvo ne sekuliarizacijos, bet okupacijos padariniai.

Sovietų Sąjungoje tik Lietuvoje ir Ukrainoje dar egzistavo nesunaikinta

Bažnyčia. Ukrainoje pagrindėje veikė graikų apeigų katalikų bažnyčia, jos buvo vienintelės nepavergtos laisvos minties salos. Bažnyčių drąsesni lyderiai, teologai ir eiliniai tikintieji palaikė laisvės siekius. Rezistencija vyko įvairiomis formomis, nuo aktyvaus ginkluoto pasipriešinimo iki kultūrinio. Lietuvoje buvo leidžiama nuo 1972 m. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, kuri ėjo iki laisvės atgavimo 1990 m. Tai buvo seniausias sovietiniame bloke pagrindinis leidinys, be pertraukos informavęs pasaulį apie sunkią tikinčiųjų padėtį Sovietų Sąjungoje. Ir nugalėjo tautų judėjimai, tie, kurie meldėsi ir statė kryžius, sugriovė Berlyno sieną. Čia yra įstabiausia kančios teologija – įgimta žmogaus laisvės dvasia.

Tačiau Vakarų pasaulyje materialinė gerovė, politinis liberalizmas kitu būdu pakirto tikėjimą daugelio žmonių sąmonėje. Plačiąja prasme sekuliarizacija pasireiškia gyvenimu be tikėjimo, be Dievo, nors viduje ir pripažįstama dievybė, aukštesnis pradas. Yra įvairiausios sekuliarizacijos formos arba būdai, pradedant šeimos sukūrimu be santuokos sakra-

mento ir baigiant, kad ES konstitucijoje nebuvo įvardytas krikščioniškas paveldas. 2004 10 29 Romoje ES valstybių atstovų buvo pasirašyta ES Konstitucija, kuri turėjo tapti pagrindiniu valstybių sąjungos įstatyminiu dokumentu, galiojančiu visoje ES teritorijoje, nustatančiu ES politinę, teisinę ir ekonominę bazę⁵⁵. ES Konstitucija egzistuoja šalia nacionalinių konstitucijų. 2004 11 11 aštuntasis LR Seimas ratifikavo Sutartį dėl pritarimo Konstitucijai. Lietuva buvo pirmoji valstybė ES narė, ratifikavusi ES Konstituciją. ES Konstitucija įstrigo Prancūzijoje ir Nyderlanduose, žmonėms referendume balsavus prieš Konstitucijos įsigaliojimą ir šis pagrindinis ES dokumentas buvo atmestas, o vietoje jo 2009 m. įsigaliojo Lisabonos sutartis.

Tuometinis Popiežius Jonas Paulius II labai išgyveno, kad politikai nori išstumti krikščionišką dvasią iš visuomenės ribų tik į privatų žmogaus gyvenimo kampelį. Tiek Jonas Paulius II, tiek Benediktas XVI pasmerkė Vakarų sekuliarizuotą valstybę, kuri propaguoja abortus ir eutanaziją: „Europa turės apmąstyti šį pralaimėjimą“⁵⁸.

Politikai atėjo į valstybių ar ES institucijas demokratiniu būdu. Jie laimėjo rinkimus savo nacionalinėse vyriausybėse ir atstovauja savo rinkėjams, tad pagrįstas yra sielovadinis Ganytojų rūpestis žmonių sekuliarizuota sąmone, kuriai nebesvarbi Konstitucijos frazė apie krikščionišką paveldą ES. Štai katalikiškoje Ispanijoje pastebimas jaunimo nutolimas nuo Bažnyčios, priešingai nei amžiumi vyresnieji visuomenės nariai, linkstintys į religiją, nors jos įstatymai nei trukdo, nei įpareigoja tikėti.

Tiesa, čia dar sunku pasitikėti šių sociologinių tyrimų objektyvumu, bet jaučiama, kad jaunimas tiki mažiau⁹.

Yra tiesos, kad socialinis neteisngumas ir kontrastinga nelygybė „revoliucina“ jaunimą nukrypstant nuo tradicinio tikėjimo. Istoriskai teologų mąstyme pasitaikė nukrypimų nuo Kelio, Tiesos ir Gyvenimo, tačiau visi tie teologiniai judėjimai pražuvo arba nebeturi reikšmės, kaip ir šiandien jau blankstanti „išsilaisvinimo teologija“, kuri niekada neišspręs socialinės nelygybės Lotynų Amerikos šalyse atgyvenusio marksizmo sąvokomis. Visi teologiniai iškrypimai, kuriuose daugiau puikybės nei tradicinės teologų išminties (arba iš didelio rašto išeinama iš krašto) tampa atgyvena arba, nepasiekdami tikslo, atneša tik skaudžius susiskaldymus Bažnyčios viduje.

Visais laikais ir bet kokioje santvarkoje teologija turi išlikti kaip ypatingas mokslas apie Dievą, jo apreikštas tiesas, apie Kristaus įsteigtą Bažnyčią. Teologas gilinasi į apreikštų dieviškųjų tiesų lobyną. Ir kuo giliau ji suvokiama, tuo stipriau galima pačiam įtikėti, labiau pamilti Dievą, jo Sūnų Kristų ir lengviau tų tiesų esmę ir grožį paliudyti ir perduoti kitiems. Teologų studijos, nauji leidiniai ir aiškiai suprantama kalba pateiktos tikėjimo tiesos žadins krikščionių sąmoningumą, atnaujins Bažnyčios veidą.

Tiesa, Bažnyčia irgi privalo atsinaujinti, išvengti praeities klaidų, už kurias atsiprašė Jonas Paulius II, ir toliau tęsti misiją: mokyti, pašvęsti ir vadovauti žmogui bei tautoms, vedant jas į palaimintą amžinybę, kuri jau prasideda šiame gyvenime. Tad kaip teologai orientuojasi šių dienų visuomenėje, kaip jie atsiliepia į

aktualijas, iš dalies priklausys jų sugebėjimas paliudyti Kristų, parodyti tikėjimo lobyną žmonėms, padrašinti krikščionis ir visus geros valios žmones pareikšti išorėje tą nuostabų tikėjimą, kurį Žako Mariteno žodžiais pavadino „evangeline gaiva“. Dar daugiau, tik ką išrinktas Popiežiumi Karolis Vojtyla prabilo: „Atidarykite, atlapokite duris Kristui. Atverkite jo išganomai galiai valstybių sienas, ekonomines, politines sistemas, plačius kultūros, civilizacijos vystymosi laukus. Nebijokite kalbėti žmogui apie Kristų. Tik jis turi gyvenimo žodžius“¹⁰.

Atsaką į visas žmogaus problemas davė Kristus savo mokslu, ir Bažnyčia, ypač teologų padedama, remiama, turi ir toliau ieškoti būdų, kaip pasiekti modernų žmogų. Koks jis bebūtų turtingas, nesvarbu kokiam tautai jis priklausytų, jo problemos skausmo, mirties, netekties, nelaimių akivaizdoje visais laikais tos pačios. Todėl Bažnyčia didžiuojasi religine tiek teorine, tiek praktine teologų veikla, kuria siekiama amžinybės požiūriu pažvelgti į žmogaus problemas, į valstybę ir tautų ateitį. Krikščioniško tikėjimo sąmonėje nėra vidurio: arba kelias į šventumą, arba į Dievo išsigynimą, užmirši-

mą ir bėgimą nuo jo. Sekuliarizacija neturi ribų. Tikėjimo atmetimas visuomenėje eina toliau ir Dievo neigimo. Sekuliarizacija gali tapti labai pavojinga esant tam tikromis aplinkybėmis.

O ką reiškia politiniame gyvenime Dievo atmetimas – tik prisiminkime II pasaulinį karą. Pats didžiausias sekuliarizacijos laipsnis pasiekiamas totalitarinėse marksistinėje arba nacistinėje politinėse sistemose. Tarptautinių žodžių žodynas totalitarizmą apibrėžia: „Valstybė, visiškai kontroliuojanti socialinį, politinį, kultūrinį gyvenimą, o visuomenės kontrolės nėra“¹¹. Wikipedijos Enciklopedijos apibūdinime: „Totalitarizmas (lot. *totalitas* – „pilnutinis, visiškas“), totalitarinis valdymas, tai politinė sistema, kurioje valstybė, valdoma vieno asmens, grupės ar klasės, nepripažįsta savo valdžios apribojimo ir siekia visiškos viešojo ir asmeninio gyvenimo kontrolės. Totalitarizmas susijęs su kokia nors ideologija arba pažiūrų sistema, kaip kad fašizmas, nacizmas arba komunizmas“¹². Tai reiškia, kad valstybė yra aukščiau už žmogų, o demokratinėje krikščioniškoje politinėje sistemoje valstybė tarnauja žmogui, gindama jo laisves ir teises.

DECHRISTIANIZACIJA IR TOTALITARIZMO PAVOJUS

Per bolševikų 1917 m. revoliuciją Europa patyrė tragišką patirtį, kai žmogus „nužudo Dievą“, sovietinio komunizmo politika buvo bausis maksizmo-leninizmo „teologijos“ įgyvendinimas praktikoje. Mažytė bolševikų saujelė perversmu sugebėjo ateiti į valdžią, išžudyti rusų tautos elitą, o paskui valdyti didžiulius Rusijos teritorijos plotus. Tai buvo di-

džiausia žmonijos katastrofa. Lig šiol istorikai negali tiksliai nustatyti skaičiaus, kiek milijonų komunistai išžudė. Vieni sako 60 ml. o A. Solženycinas teigia, kad žuvo net 100 ml. žmonių – tremtyse, kالجimuose, malšinant sukilimus arba tiesiog marinant badu kaip Ukrainoje.

Naciai daug ko pasimokė iš sovietinės Rusijos. 1933 m. Hitleris atėjo į val-

džią demokratiniu būdu, buvo išrinktas. Hitleris perėmė Nyčės Dievo nužudymo ideologiją – Dievo mirties idėją, su kuria prasidėjo „gausingas griūčių, sugriovimų, žūčių, žlugimų laikas“. Nyčė savo veikale *Žmogiška*, pernelyg *žmogiška* rašė: „mes jį nužudėme, [...] pati švenčiausia ir galingiausia Būtybė, kokia tik buvo pasaulyje, paplūdo kraujais nuo mūsų peilių“¹³.

Kaip Europa galėjo save taip pasmerkti, turėdama daugybę universitetų, bibliotekų ir teologų armiją, pradėdama kaimų klebonais ir baigiant universitetų rektorais, teologijos fakultetų dekanais? Žinoma, politinės priežastys stipriai įtakojo vokiečių tautos sąmonę, nes po I pasaulinio karo pralaimėjusi tauta sąjungininkų buvo visai paniekinta, apkrauta mokesčiais. Hitlerio organizaciniai sugebėjimai tiesiog apgavo vokiečius. Europa iš bolševizmo istorijos nepasimokė, nebuvo gerai išanalizuotos priežastys ir nepadarytos tinkamos išvados.

Šv. Sostas netylėjo. 1936 03 14 Pijus XI enciklikoje *Mit Brennerder Sorge* aiškiais žodžiais pasmerkė nacizmą už antisemitizmą, antikrikščioniškumą ir totalitarizmą¹⁴. Nuo 1934 iki 1936 m. Šv. Sostas nusiuntė į Berlyną net 34 laiškus ir diplomatinės protesto notas, tačiau atsakymo negaudavo. 1938 m. gegužės mėn. Budapešte įvykęs 34 Eucharistinis kongresas, kuriam vadovavo kardinolas Pačeli, Hitlerio buvo įvertintas kaip antinacistinis. Katalikų Bažnyčia priešinosi nacizmui auka, prarasdama 4000 savo dvasininkų ir, žinoma, oficialiai nacizmo pasmerkimo¹⁵.

Pijaus XII enciklikoje *Summi pontificatus*, išleistoje 1939 10 20, apie žmonijos,

sukrėstos karo tragedijų, situaciją, parodoma pasaulio panašumas į Goltotos sceną: „Šventoji Evangelija pasakoja, kad, kai Kristus buvo nukryžiuotas, „pasidarė visoje žemėje tamsu“, išgąstingas simbolis to, kas atsitiko ir tęsiasi dabar dvasiškai visur, kur aklas netikėjimas ir puikybė praktiškai išbraukė Kristų iš modernaus gyvenimo, ypač iš viešo, ir atmesdami tikėjimą į Kristų, paneigė taip pat tikėjimą į Dievą“¹⁶.

Visi, kas tik priešinosi nacizmo diktatūrai, buvo naikinami. Tad negalima kritikuoti kai kurių Hierarchų, kad neturėjo drąsos mirti, ir tik patylėjo, neskelbdami viešų stiprių pasmerkimo raštų. Bažnyčia viena kovojo su gimstančia antžmogiškos ideologijos diktatūra, bet sekuliarizuotas pasaulis beveik nekreipė dėmesio. Be to, žmonija dar nebuvo patyrusi tokių koncentracijos stovyklų baisybių, išskyrus Sovietų Sąjungą, negalėjo įsivaizduoti ir numatyti būsimos katastrofos dydžio.

Michailas Gorbačiovas pirmasis pripažino, kad per visus komunizmo statymo etapus buvo nužudyta 200 000 įvairių konfesijų ir religijų dvasininkų. Hitleris pralenkė sovietus masiniu žydu tautos naikinimu t. y. genocidu apie 6 mln. nekaltų žmonių. Nacizmas stiprėjo ir plėtėsi Vakarų Europos ir JAV lyderiai politinio nesuserientavimo atmosferoje. Jie nesuprato, kad negalima nuolaidžiauti, atiduodant Hitleriui vieną valstybę po kitos. O jeigu demokratinis pasaulis pačioje pradžioje, dar Hitleriui gerai neįsitvirtinus Vokietijoje, būtų pasiryžęs bendromis jėgomis sunaikinti nacizmą, būtų žymiai lengviau jį nugalėjęs. O dabar sąjungininkai, atidavę visą Europą Trečiajam Reichui, tik tada stojo į mirtiną mūšį.

„Nužudžiusios Dievą“, marksizmo ir nacionalsocializmo ideologijos glaudžiai bendradarbiavo, surasdamos daug sąlyčio taškų¹⁷. Gerai perskaitykite 19 citatą, istoriko A. Kasperavičiaus išsamaus straipsnio šia tema santrauką! Ir jokia diplomatija negalėjo numatyti, kad sąjungininkai, padėdami Sovietų Sąjungai įveikti visų nuožmiausią priešą, labai greitai taps patys priešininkais, o tautos vėl bus dusinamos marksizmo „sekuliarizacijoje“¹⁸.

Gaila, kad po beveik 19 šimtmečių krikščionybė netapo stipria gyvenimo jėga, kuri būtų pajėgusi užkirsti kelią tokia pavojingai sistemai. Ir viena iš priežasčių, kad visuomenė, bijanti pasiaukoti, trumparegė, be idėjinių tikslų tiek Europos valstybių, tiek pačios Vokietijos neturėjo krikščioniškų lyderių, kurie būtų pasipriešinę iš pat pradžių Stalino savivalei. Joks normalus krikščionis negali priimti pasaulėžiūros, kuri atima teisę kitai tautai gyventi, kuri skelbia savąją tautą išskirtine. Gal teologijos įtaka visuomenei maža, kad ji nesugebėjo paveikti jaunimo, politikų Kristaus humanistiniu idealu. Tiesa, teologija negali būti „supolitinta“.

Teologas savo studijomis ir gyvenimo būdu privalo būti priešingybė bet kokiai totalitarizmo formai, nes ji pažemina žmogų, užgniaužia dvasines galias laisvei ir kūrybai pagal Dievo paveikslą. Teologų uždavinys, pateikęs aiškiai tikėjimo turinį, pažadinti žmogų būti geresniu, garbinti Dievą ir bent toleruoti kitaip mąstantį, atlikti gerai luomo pareigas, pasaulį padaryti geresniu, nes teologija keičia žmogaus širdį. Kadangi teologai labiausiai priartėja prie Dievo,

kuris yra meilė, pažinimo, nors ir dar netobulo, jie pačiu savo pašaukimu privalo smerkti totalitarizmą. Teologija pačia savo mokslo esme gina žmogaus teises, išlaisvina jį nuo bet kokios politinės prievartos, smerkia bet kokios diktatūros formas.

Nesvarbu, kokios ideologijos totalitarinėje valstybėje dominuoja, viena partija save sutapatina su valstybe. Ji saugo politinį valstybės kursą, diktuoja kultūrinį kontekstą ir visada nori kontroliuoti patį žmogų, „turėti jo sielą“, t. y. kad žmonės aklaai pasitikėtų savo partijos vadovais.

Žmonių sąmonei prablaivėjus, šiandien imama drąsiai lyginti šios dvi totalitarizmo formos (nacizmo ir komunizmo) kaip abi nusikalstamos žmonijai. Liaudis yra šmaikščiai apibūdinusi: „vienas rudas kaip šuva, o kitas – raudonas kaip šėtonas“¹⁹. LR užsienio reikalų ministras A. Ažubalis patvirtino spaudos konferencijoje: „sprendimas pasirašyti deklaraciją, kurioje prieštaraujama nacių ir sovietų nusikaltimų sulyginimui, – apgailėtinas. Jų padarytų nusikaltimų teisinė kvalifikacija yra visiškai vienoda: tai karo nusikaltimai, genocidas ir nusikaltimai žmogiškumui.“²⁰

Totalitarizmas yra teisinės valstybės paneigimas, visiška demokratinės valstybės priešingybė. Teisinėje valstybėje yra aiškus valdžių atskyrimo principas: įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė. Šiose sistemose visos trys valdžios yra suplaktos arba veikia labai netobulai. Nacistinėje Vokietijoje vykdomoji valdžios galva buvo fiureris, o Sovietų Sąjungoje „genialiausias protas“, viską nusprendžiantis, buvo Stalinas, o pas-

kui visą laiką gyvenimą diktavo komunistų partija – „epochos protas, garbė ir sąžinė“²¹.

Įstatymai turėjo saugoti kolektyvinę nuosavybę ir vesti žmones į šviesų komunizmo rytojų. Teismai gynė ne teisingumą, o turėjo daugiau žmonių įbauginimo tikslą, kad niekas nesipriešintų santvarkai. Įstatymų leidyba nebuvo parlamentinė, diskusinė, o tiesiog balsavimas dėl akių. Paneigta rinkimų laisvė. Ne teisė, ne liaudis rinkdavo valdžią, bet viskas būdavo sutvarkyta vienvaldės partijos tiek nacių, tiek sovietų saugumo aparatų: kas turi ateiti į valdžią ir kas turi laimėti vietinius rinkimus (Sovietų Sąjungoje dėl vietinių rinkimų į miesto ar rajono savivaldą, kartais leisdavo dalyvauti ir ne partiniams).

Totalitarinės sistemos labiausiai paneigdavo žmogaus politines, pilietines ir kultūrinės laisves. Išvažiuoti į užsienį buvo negalima, organizuoti laisvas pro-

fesines sąjungas – ne, leisti nepriklausomą laikraštį – ne... Abu režimai – nacių ir sovietų – dėjo milžiniškas pastangas sunaikinti žmonių religingumą ir pavergti Bažnyčią, kad ji tarnautų sistemai. (Stojant tiek į nacių partiją, tiek į Sovietų Sąjungos Kompartiją, reikėdavo nutraukti ryšius su Bažnyčia). Todėl niekada to negalime užmiršti, atleisti ar pateisinti. Niekada negalima prileisti antisemitų, rasistiškai nusiteikusių žmonių į jokias valdžios struktūras, komunikacijos sferą. Ir teologai privalo taip pat auklėti savo skaitytojus, klausytojus humanistine dvasia, kuri atmestų bet kokias antisemitines, rasistines nuotaikas

Istorija yra ateities mokytoja, paliudijanti, kad Dievo nužudymas ir eksperimentai su žmogaus siela per brangiai kainuoja pačioms tautoms ir valstybėms. Taigi totalitarizmas yra žmonijos tragedija, o kaip religijų išpažinėjai vertina teisinę valstybę?

SEKULIARIZACIJA TEISINĖJE VALSTYBĖJE

Ar teisinė valstybė, kuri savaime jau yra demokratinė, duoda pagrindo sekularizacijai? Paimsiu kaip pavyzdį religijos reglamentavimą Lietuvos teisinėje sistemoje. Teisinės valstybės pagrindiniai bruožai yra šie: įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisinės valdžios atskyrimas, demokratinė konstitucija ir jos galiojimas gyvenime, demokratiniai rinkimai, pliuralistinė visuomenė ir opozicijos veikimas konstitucijos rėmuose ir žmogaus pilietinių, socialinių, politinių religinių, tautinių mažumų teisių apsauga. Demokratija yra stipri tada, kai žmonės jaučiasi saugūs dėl savo religinių

pažiūrų. Kai valstybė nesiima globoti išskirtinai kurios nors religijos išpažinėjų, o visus pajungia bendram valstybės kūrimo darbui. Laimingiausia visuomenė ta, kurioje yra darnus sutarimas ir bendradarbiavimas tarp Bažnyčios ir valstybės: meno paminklų apsauga, archyvai, tradicijų puoselėjimas yra neįmanomas be darnaus sutarimo; žmogaus gelbėjimas iš vienatvės, depresijos, paskatinimas padauginti talentus, t. y. kurti ir praturtinti savo Tėvynę.

Lietuva yra teisinė valstybė ir jos įstatymai gerbia sąžinės laisvę, religijos laisvę ir pripažįsta Bažnyčios savikontrolės

laisvę. Religijos laisvė yra tada, kai piliečiams suteikiama galimybė daugiau negu dalyvauti kulto apeigose, bet ir auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus, reikšti religines pažiūras visuomenėje ir būti nepersekiojamiems. Bažnyčios laisvė yra tada, kai kiekviena konfesija tvarkosi pagal savo teisę, nepažeisdama valstybės įstatymų, pvz., vyskupai turi seminariją, nori, gali leisti laikraštį, kai reikia, vyksta į Romą duoti ataskaitos Popiežiui. LR Konstitucijos 26 str. įtvirtina žmogaus tikėjimo laisvės įgyvendinimą ir išreiškia principinę valstybės nuostatą religinių bendrijų atžvilgiu. Šis straipsnis papildo LR konstitucijos 43 straipsnį, kuris garantuoja sąžinės laisvę, kai pilietis gali laisvai pasirinkti ir formuoti savo įsitikinimus, tikėti ar netikėti, kokią religiją praktikuoti. Iš konstitucijos išplaukia, kad kiekvienas žmogus, ir ypač valstybės pareigūnas, privalo gerbti visas žmogaus teises, tarp jų ir religines. LR konstitucijos 43 str. pagrindinės nuostatos yra šios:

1. Valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Religinių bendrijų įstatymas skelbia: „Valstybė pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas: lotynų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų.“

2. Valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises.
3. Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti.
4. Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savus kanonus ir statutus.
5. Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu.
6. Bažnyčių bei religinių organizacijų mokslo skelbimas, kita tikybinė veikla, taip pat maldos namai negali būti naudojami tam, kas prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams.
7. Lietuvoje nėra valstybinės religijos²².

Taigi nė viena konfesija neturi išskirtinių teisių, bet katalikų Bažnyčia, būdama vyraujanti, daugiau bendradarbiauja su vyriausybės institucijomis. Lietuva atitinka tą vidurinį – bendradarbiavimo modelį. Lietuvos valstybė pripažįsta religiją kaip svarbų visuomeninį reiškinį, bet palieka privačioje plotmėje. Atgavus nepriklausomybę, nuo 1990 m. Lietuva išleido įvairių teisinių aktų, kurie reguliuoja Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių veiklą teisinės valstybės rėmuose. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, buvo priimtas 1995 10 04. Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos sutartis dėl santykių tarp katalikų Bažnyčios ir valstybės teisių aspektų, pasirašyta 2000 m. Taigi Lietuvoje Bažnyčios ir valstybės santykiuose įsigaliojo darnus bendradarbiavimo modelis.

Kita medalio pusė, kuri itin gadina Lietuvos įvaizdį, tai kai kurių Seimo narių pastangos priimti įstatymus, kurie prieštarauja prigimtinėi teisei. Vietoje tradicinės šeimos sampratos brukti partnerystę, o paskui ir leisti įsivaikinti vaikus tos pačios lyties partneriams, mums tiesiog yra neįsivaizduojama. Tikrąją meilę, kuri pažadina gyvybę, prilyginti iškreiptai, bevaisei malonumų paieškai – tai prieštarauti žmonijos šeimos logikai.

Teisinė valstybė yra tiesiog neutrali religijos požiūriu, jeigu sąmoningai neprimeta mažumą sudarančių piliečių požiūrio daugumai. Jeigu šeimos, vaiko apsaugos įstatymai yra padorūs. Lig šiol buvo sveikos ir teisingos LR konstitucijos nuostatos apie šeimą, piliečių teises ir pareigas²³. Tikrąją prasmę teisinė valstybė sąmoningai nekursto sekularizacijos proceso ir teologams yra palikta laisvė įstatymų ribose dirbti, kurti, skleisti „meilės civilizaciją“ tarp tautų ir žmonių.

Religijos išpažinimas ar jos neapraktikavimas priklauso nuo paties asmens apsisprendimo. Kokia bus visuomenė ir valstybė, daugiausia priklausys nuo pačių žmonių įsitikinimų sąmoningumo: ar kurti „meilės civilizaciją“, ar bėgti nuo Dievo ir siekti mirties civilizacijos? O čia žmogų labiausiai gali įtikinti teologų moksliniai darbai ir ypač jų pačių vidinis harmoningas gyvenimas. Teologams telieka ieškoti būdų, kaip atgręžti modernų žmogų į amžinąsias vertybes. Taigi toks valstybės ir Bažnyčios modelis, koks yra Lietuvoje, dar nekenkia tikėjimui ir demokratinėms nuostatom, neįtakoja sekularizacijos plėtros. Tad telieka ryžtingai pasipriešinti toms įtakoms, kurios norėtų įstatymo būdu iškreipti tradicinės šeimos sampratą, nuvertinti gyvybę įteisinus eutanaziją arba kitus eksperimentus. O dabar apžvelkime, kokie Bažnyčios ir valstybės santykių modeliai ES sekularizacijos kontekste vyrauja.

Literatūra ir nuorodos

¹ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Globalizacija> (žiūrėta 2011 12 28)

² Profesorius ir tarptautinio Europos judėjimo Prezidentas, Europos krikščionių demokratų sąjungos Generalinis sekretorius Giuseppe Petrelli konferencijoje *The Common Christian Roots of the European Nations* taip apibūdino: *Ma è anche più vivo che mai nella Chiesa contemporanea il sentimento di una visione universale che non le consente legami esclusivi con alcuna area geografica e con alcuna tradizione storica, quali che ne siano i titoli di nobiltà („Kaip niekada yra gyvas šiandieninės Bažnyčios jutimas visuotinės vizijos, kuri neleidžia jai išimtinai prisirišti prie kurios nors geografinės erdvės ir istorinės tradicijos, nebent tik prie kilnumo vertybių.“)* Pontifical Lateran University. *An International Colloquium in the Vatican 1982*. Monnier-Lorence. p. 1288.

³ Mons. I. Tokarczuk. *Prospettive di azione comune per l'unità dell'Europa nel pluralismo // Pontifical Lateran University. An International Colloquium in the Vatican 1982. General Sessions*. Monnier-Lorence, p. 260:

Il terzo fattore nell'azione comune per l'unità dell'Europa può essere una migliore conoscenza reciproca degli uomini e delle rispettive culture tra le diverse nazioni per mezzo di contatti interpersonali sempre più estesi.

⁴ *Il Papa contro la globalizzazione „Una nebbia che avvolge le nazioni“: I conflitti per la supremazia economica e l'accaparramento delle risorse energetiche, idriche e delle materie prime, rendono difficile il lavoro di quanti, ad ogni livello, si sforzano di costruire un mondo giusto e solidale. C'è bisogno – ha proseguito – di una speranza più grande, che permetta di preferire il bene comune di tutti al lusso di pochi e alla miseria di molti.* <http://www.repubbli->

ca.it/2007/12/sezioni/esteri/benedettoxvi-18/messa-epifania/messa-epifania.html

⁵ LVK ir LURK Memorandumas. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LVK-lurk_memorandumas20060208.html http://www.lurk.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=149&Itemid=43

⁶ *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 1985, p. 440.

⁷ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Sekuliarizacija>: „Sekuliarizacija pradėta vykdyti Senovės Egipto laikais. Europoje ją pradėjo Frankų valstybės majordomas Karolis Martelis, valdęs 714–741 m., dalijęs bažnytnines žemes pasižymėjusiems karinėje ir administracinėje tarnyboje. Ypač didelį mastą įgijo reformacijos, buržuazinių ir socialinių revoliucijų metu. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pirmą kartą įvykdyta 1773 metais, valstybei nusavinus panaikinto jėzuitų ordino turtus“.

⁸ Giovanni Paolo II. *I dieci comandamenti a cura di Domenico del Rio*. Milano, 1992, p. 84: *L'Europa dovrà meditare su questa sconfitta*.

⁹ Daugiau kaip pusė Ispanijos jaunuolių šalinasi religijos: ELTA// <http://petras.blogas.lt/daugiau-kaip-puse-ispnijos-jaunuoliu-salinasi-religijos-291.html>: „Per 1996 metų tyrimą 77 % respondentų laikė save katalikais. Dabar 46 % jaunimo teigė esą agnostikai, ateistai ar tiesiog abejingi religijai, o 45 % pareiškė netikintys Dievo. Katalikų Bažnyčia ispanai pasitiki mažiausiai iš visų institucijų, daug mažiau nei daugianacionalinėmis institucijomis ar NATO, kurią aštuntadalis apklaustųjų apibūdino kaip nepaprastai turtingą. Tačiau 43 % vis dar nori tuoktis Bažnyčioje, palyginti su 22 %, kurie rinkęsi civilinę santuoką. „Religija ir politika jaunimas domisi mažiausiai, – rašo dienraštis *El Pais*. Vis dėlto dauguma tvirtina labiau pritariantys kairiajam, o ne dešiniajam politikos sparnui“.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Ispanija>: „Nors katalikybė dabar nebeturi oficialaus statuso, ji jau ilgą laiką yra pagrindinė šalies religija. Maždaug 76 % populiacijos laiko save krikščionimis, 4 % yra kitų tikėjimų nariai ir 19 % yra nereliginiai. Pasak 2006 m. tyrimo, 54 % tikinčių ispanų į bažnyčią vaikšto retai arba niekada, 15 % apsilanko bažnyčioje kelis kartus per metus, 10 % – kelis kartus per mėnesį ir 19 % – kiekvieną sekmadienį arba kelis kartus per savaitę. Bendrai paėmus, 22 % visos Ispanijos populiacijos lankosi bažnyčioje bent kartą per mėnesį.

Nors ispanų bendruomenė paskutiniaus dešimtmeciais tapo mažiau religinga, stipriai tikintys imigrantai iš Lotynų Amerikos padėjo katalikų bažnyčiai atsigausti.“

¹⁰ *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, 1, 1978, p. 38: *Aprite, anzi spalancate le porte a Cristo. Alla sua salvatrice potestà' aprite i confini degli Stati, i sistemi economici come quelli politici, i vasti campi della cultura, della civiltà, dello sviluppo. Non abbiate paura di parlare all'uomo di Cristo. Lui solo ha le parole di vita*.

¹¹ *Tarptautinis žodynas*. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985, p. 495.

¹² <http://lt.wikipedia.org/wiki/Totalitarizmas>.

¹³ Nyčė. *Dievo mirties idėja*, www.spauda.lt/plato/god-death.htm (šiame puslapyje apsilankyta 2012 01 20).

¹⁴ Plg. AAS, vol. 24, 1932, p. 180.

¹⁵ Mindaugas Buika. Išskirtinis Pijaus XII pontifikato liudijimas: „1939 rugpjūčio 24-ąją, kitą dieną po lemtingo Molotovo-Ribentropo pakto pasirašymo, kuriuo komunistinė Sovietų Sąjunga ir nacitinė Vokietija pasidalijo Rytų Europą, popiežius Pijus XII kreipėsi į tarptautinę bendruomenę, dar kartą ragindamas nepradėti karo veiksmų ir taikiai spręsti nesutarimus. 1939-ųjų spalio 20 dieną, jau vykstant karo veiksams, Šventasis Tėvas savo pirmojoje enciklokoje *Summi Pontificatus* pasmerkė totalitarines ideologas (komunizmą ir nacizmą) bei pradėtą Lenkijos ir kitų šalių grobimą ir naikinimą. http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/10/08/krcpas_01.html

¹⁶ Pio XII Enciclica *Summi Pontifikatus* // *I Documenti sociali della Chiesa a cura di R Spiazzi*. Da Pio IX a Giovanni Paolo II 9vol. I: dal 1864 al 1965). p. 382. 14 a. *Narra il Santo Vangelo che quando Gesù venne crocifisso, „si fece buio per tutta la terra (4), spaventoso simbolo di ciò che avvenne e continua ad avvenire spiritualmente dovunque l'incredulità cieca e orgogliosa di sé, ha di fatto escluso Cristo dalla vita moderna, specialmente dalla vita pubblica, e con la fede in Cristo ha scosso anche la fede in Dio*.

¹⁷ SSRS svarbiausias ir pagrindinis jos politinis, karinis ir ekonominis partneris buvo būtent Vokietija: iki 1933 m. sausio vadinamoji Veimaro Respublika, o vėliau ir Trečiasis Reichas. Po Rapallo sutarties sudarymo 1922 m. balandį prasi-dėjęs SSRS ir Vokietijos intensyvus karinis-politinis bendradarbiavimas, su tam tikru atoslūgiu

1934–1938 m., iš esmės tęsėsi ligi pat 1941 m. birželio. A. Hitleriui Vokietijoje atėjus į valdžią, vienas pirmųjų žingsnių užsienio politikoje buvo Maskvos protokolo ratifikacija 1933 05 05.

1933 m. gruodį SSRS užsienio reikalų komisaras M. Litvinovas taip instruktavo savo pasiuntinį Paryžiuje: „Mes prieš Vokietiją nieko nerengiame ir mes nenusiteikę dalyvauti jokiose antivokiškose intrigose“. Dar aiškiau SSRS strategiją nacistinės Vokietijos ir fašistinės Italijos atžvilgiu kompartijos XVII suvažiavime 1934 m. suformulavo pats J. V. Stalinas, kuris pareiškė: „Žinoma, mums toli iki to, kad imtume žavėtis fašistiniu režimu Vokietijoje. Bet reikalas čia ne fašizme, nes pavyzdžiui fašizmas Italijoje mums nesutrukė su ta šalimi sukurti pačių geriausių santykių. [...] jei SSRS interesai reikalauja suartėjimo su ta ar kita šalimi, mes imamės to reikalo be jokių dvejonų“.

Vykdydamas šią strategiją Kremlius 1939 m. balandį su nacistine Vokietija pradėjo derybas dėl centrinės ir rytų Europos pasidalinimo, kurios, kaip žinome, baigėsi 1939 08 23 Ribbentropo–Molotovo pakto sudarymu. Europos istorikai sutaria, kad Ribbentropo–Molotovo paktas ne tik nulėmė Lenkijos valstybės sunaikinimą jau pačioje karo pradžioje, bet ir užprogramavo patį pasaulinį karą.

1939 m. rugsėjo 17-ąją Raudonoji armija pradėjo invaziją į hitlerinės Vokietijos jau daužomą Lenkiją, o po savaitės – rugsėjo 22 d. bendrai pergalei pažymėti komunistinės SSRS ir nacistinės Vokietijos ginkluotosios pajėgos Breste surengė bendrą karinį paradą, kurį priėmė vokiečių generolas H. Guderianas bei sovietų 29-os tankų brigados vadas S. Krivošeninas. SSRS ir Trečiojo Reicho karinis paradas Breste vyko kaip tik tuo metu, kada Lietuvos vyriausybė į savo šalį įsileido ir globojo per 30 000 civilių Lenkijos karo pabėgėlių bei daugiau nei 14 000 Lenkijos armijos karių ir karininkų. 1939 09 28 Maskvoje buvo pasirašyta SSRS ir nacistinės Vokietijos sutartis dėl draugystės ir sienų, kurioje Kremlius iš nacių išsiderėjo, kad Lietuva būtų įjungta į SSRS įtakos zoną. Trečiojo Reicho ir SSRS karinis politinis bendradarbiavimas kurį laiką sėkmingai buvo tęsiamas ir po Lenkijos valstybės sunaikinimo. 1939 m. gruodžio 23 d. Hitleris Staliną bičiuliškai pasveikino su 60-uju jubiliejumi. Tuo pačiu metu Lenkijos nacionalinio išsivadavimo judėji-

mas sutartinai žiauriai buvo malšinamas tiek Vokietijos, tiek ir SSRS užimtose teritorijose. Ligi 1941 m. vidurvasario gen. Władysława Sikorskio vadovaujamos Lenkijos egzilinės vyriausybės iš pradžių rezidavusios Prancūzijoje (Angers mieste), o vėliau – Londone nepripažino ne tik Berlynas, bet ir Maskva. 1940 06 13 komisaras V. Molotovas Italijos karalystės ambasadoriui Maskvoje Augusto Rosso pabrėžė, kad pastaraisiais metais Europos politikai daugiausiai „naujo davė“ trys energingos valstybės: Italija, Vokietija ir SSRS bei reiškė viltį, jog ir ateity šios trys diktatūros labiausiai „tvarkys“ pasaulio likimą. 1939 m. gale netoli Murmansko buvo įkurta Vokietijos karo laivų remonto bazė, kurios laivai 1940 m. pavasarį dalyvavo agresijoje prieš Norvegiją. Bazė faktiškai veikė ligi pat Vokietijos – SSRS karo pradžios. Tuo pačiu metu šalys tarpusavyje energingai prekiovo ginkluote, amunicija, strateginėmis karo žaliavomis (mangano rūda, naftos produktai, asbestas, grūdai, medvilnė, linai, etc), keitėsi karinėmis technologijomis, specialistais. 1940-ųjų pabaigoje abi šalys, formaliai bendradarbiavimo nenutraukdamos, pradėjo slapta rengtis žūtibūtei nacionalsocializmo ir komunizmo kovai, ne dėl Europos išvadavimo, bet dėl jos pavergimo. Apie Sovietų Sąjungos bendradarbiavimą su Trečiuoju Reichu, plg. A. Kasparavičius. *SSRS ir Trečiojo Reicho bendradarbiavimo istorija, arba kas nutylėta Rusijos UIRM pažymoje*. www.DELFI.lt 2012 01 20.

¹⁸ Kai Europoje jau buvo taika, lietuviai liko vienu vieni, dar 10 metų kovodami partizaninį karą. Vengrijoje 1956 m. išduotas sukilimas, o tada JAV ir NATO kariuomenės turėjo aiškia perversą ypač atgrasomojo branduolinio ginklo jėga. Kremlius bijojo iš karto pulti, bet pamatė, kad Vakarai išduoda, paskandino vengrus kraujo upeliuose. Ir vėl Vakarai išdavė čekus ir slovakus – Čekoslovakijoje užgniaužtas „Prahos pavasaris“ 1968 m. Kremlius kontroliavo pavergtų tautų užsienio politiką ir vidaus santvarką, kad neįsiterptų kapitalistinių elementų: laisvos rinkos, privatinės nuosavybės, religinės laisvės. Tačiau kiekvienoje satelitinėje valstybėje vyravo truputį skirtingi matai. Lenkijoje religinė laisvė buvo beveik nevaržoma, o Jugoslavijoje daug klestėjo privatinių ūkių ir Broz. Tito vienintelis vadovas iš socialistinės stovyklos buvo sudaręs konkordatą su Šv. Sostu.

¹⁹ Tiesa, pradėdant buvusią Federacinę Jugoslavijos Respubliką ir baigiant Šiaurės Korėjos režimą, totalitarizmo laipsniai yra skirtingi, bet iš esmės tai yra diktatūros, saugančios politinį nwežmonišką režimą. Komunizmo su žmogišku veidu dar niekas nebuvo sukūręs. Skirtingi yra diktatūrinių režimų anti demokratiškumo laipsniai ir susiformavimo būdai.

Šios dvi totalitarinės santvarkos skyrėsi tuo, kad Vokietijoje buvo privatinė nuosavybė, o Sovietų Sąjungoje kolektyvinė. Vokiečiai aukštino savo tautą, arijų klasę, o sovietai drumstė pasaulio tautų gyvenimą klasių kova.

²⁰ Sprendimas pasirašyti deklaraciją, kurioje prieštaraujama nacių ir sovietų nusikaltimų sulyginimui, – apgailėtinas. BNS. 2012 01 20.

²¹ Totalitarinis sovietų režimas, pasiekęs aukščiausią socializmo išsivystymo lygį apie 1980 m., ryžtingai siekė pasaulinio viešpatavimo. NATO generolai naktimis nemiegodavo, nes kiekvienu

metu iš karto galėjo pajudėti apie 4 000 tankų ir užimti Berlyną, Paryžių.

²² Plg. apie LR Konstitucijos 43 strp. analizę, <http://tm.infolex.lt/religija/1.htm>

²³ LR Konstitucijos 38 str. Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. Valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją. Sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnamestystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą.

LR Konstitucijos 39 str. Valstybė globoja šeimą, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą...

LR Konstitucijos 43 analizę, <http://tm.infolex.lt/religija/1.htm>